SZÉKELYSZABAR KÖZSÉG TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE

2017. DECEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés, köszöntő 3

2. A település bemutatása 4

Településtörténet 4
Településszerkezet 7
Általános településképi jellemzők 7
Táji jellemzők 11

3. Örökségünk 12

Műemlékek 12
Helyi védelem alatt álló értékek 13
Táji értékek 14

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek 18

A belterület és térsége 18
Történetileg kialakult település 19
Pincés-présházas terület 40
Pihenés-sport célú terület 46
Belterületi patakpart 48
Belterületi mezőgazdasági művelésű terület 50
Temető 50
Eltérő karakterek a külterületen 52

5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások 55

6. Jó példák bemutatása:
épületek, építészeti részletek, kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása 57

7. Jó példák bemutatása:
sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések 63

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

Az emberi társadalom és kultúra fejlődésének, változásának jól látható, maradandó nyomai vannak egy település építészetében, mely lenyomata és hordozója egy települési közösség múltjának és jelenének. Egy település arculatát a természeti és az ember által alkotott elemek együtt határozzák meg.

Minden település rendelkezik olyan sajátos, csak az adott településre jellemző vonásokkal, amelyek a történelem során alakultak ki, és amelyeket napjaink folyamatos építészeti tevékenysége tovább alakít. Az egyedi arculat megőrzése a települések számára fontos feladat.

Községünk arculatát nagymértékben meghatározza fekvése, történelme, és a XVIII. században ide települt német nemzetiségi lakosság épített és természeti öröksége.

Jelen településképi arculati kézikönyv célja, egy olyan szemléletformáló kiadvány kidolgozása, mely a helyi lakkosság, döntéshozók, újonnan betelepülők számára nyújt tájékoztatást az épített és természeti értékekről, a település építészeti arculatának jellemzőiről, és iránymutatást ad az épített környezet alakításával kapcsolatos elvárásokról.

Az arculati kézikönyv nem kizárólag szakembereknek készült, mert szövegezése által érthető módon nyújt tájékoztatást a lakosságnak, az építtetőknek egyaránt. A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik.

Egy összetartó közösség, mint amilyen településünk akkor jár jól, ha a jelenben a jövőt építi, ezért fontos számunkra, hogy megőrizzük értékeinket, de ugyanakkor nyitottak vagyunk egy modern kor elvárásainak megjelenítésére is.

Bízunk benne, hogy természeti környezetünk, békés, nyugodt, egészséges, emberbarát településünk vonzó lehet a jövőben is.

2. A TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

Székelyszabaron és közvetlen környezetében a magyar államalapítás előtti történelmi korokból régészeti leleteket eddig még nem találtak. A község neve először az írott forrásokban 1389-ben bukkan fel, Zabar változatban. Később Hercegszabarnak is hívták. A Szabar helynév alapjául a Sobor személynév szolgált. A megkülönböztető szerepű Herceg előtagot az magyarázza, hogy a falu Károly főhercegnek, illetve örököseinek volt a birtoka. Az újonnan adott Székely előtag a németlakosok helyébe költözött székely telepesekre utal.
A település a török hódoltság végére elnéptelenedett. 1720 körül telepítették be német jövevényekkel. Az első nem német lakói a múlt század közepén érkeztek. A néphagyomány szerint az első német falu még a kuruc idők előtt nem a mai település helyén jött létre. Nem messze tőle szerb község alakult ki.
A község mai templomát 1806-ban Sarlós Boldogasszony tiszteletére szentelték fel. További három kápolna található a településen.
A Vaskapu nevű külterületi részhez a magyar történelem kötődik. Pesty szerint:”itt állott 1526-ban 300 pétsi diák őrt a török ellen”. Ete János véleménye alapján: ”a hagyomány szerint Vaskapu neve onnan származik, hogy 1526-ban a pécsi egyetem hallgatói itt, mint egy vaskapu álltak ellen a törököknek”. E részt nevezik Süssloch-nak is. Valamikor a katonaság lőtere volt. Az itteni csárda közelében még a 18. század végén, vagy a múlt század elején jött létre a német kistelkesek települése. A csárda épülete napjainkban is áll.

A település fejlődését jól nyomon követhetjük a korabeli térképeken, melyek időnként meglepő pontosságot mutatnak.

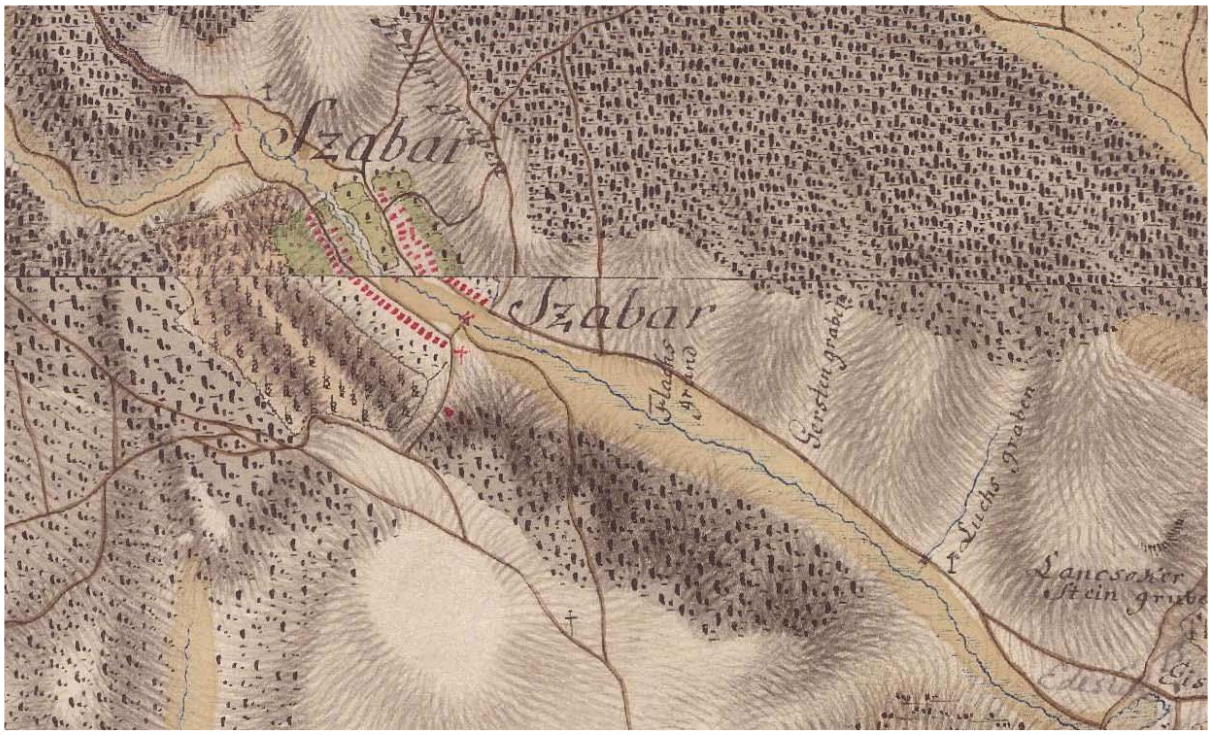

Székelyszabar ábrázolása az 1763-87 között készült Első Katonai Felmérésen

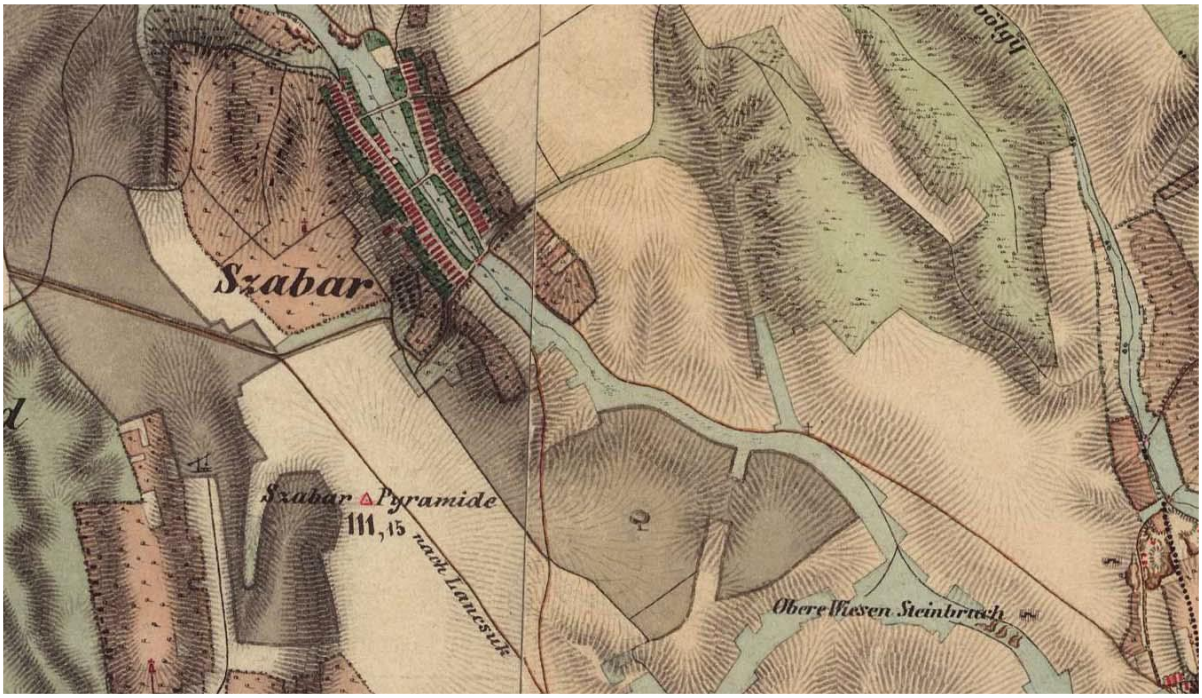

Székelyszabar ábrázolása az 1806-69 között készült Második Katonai Felmérésen

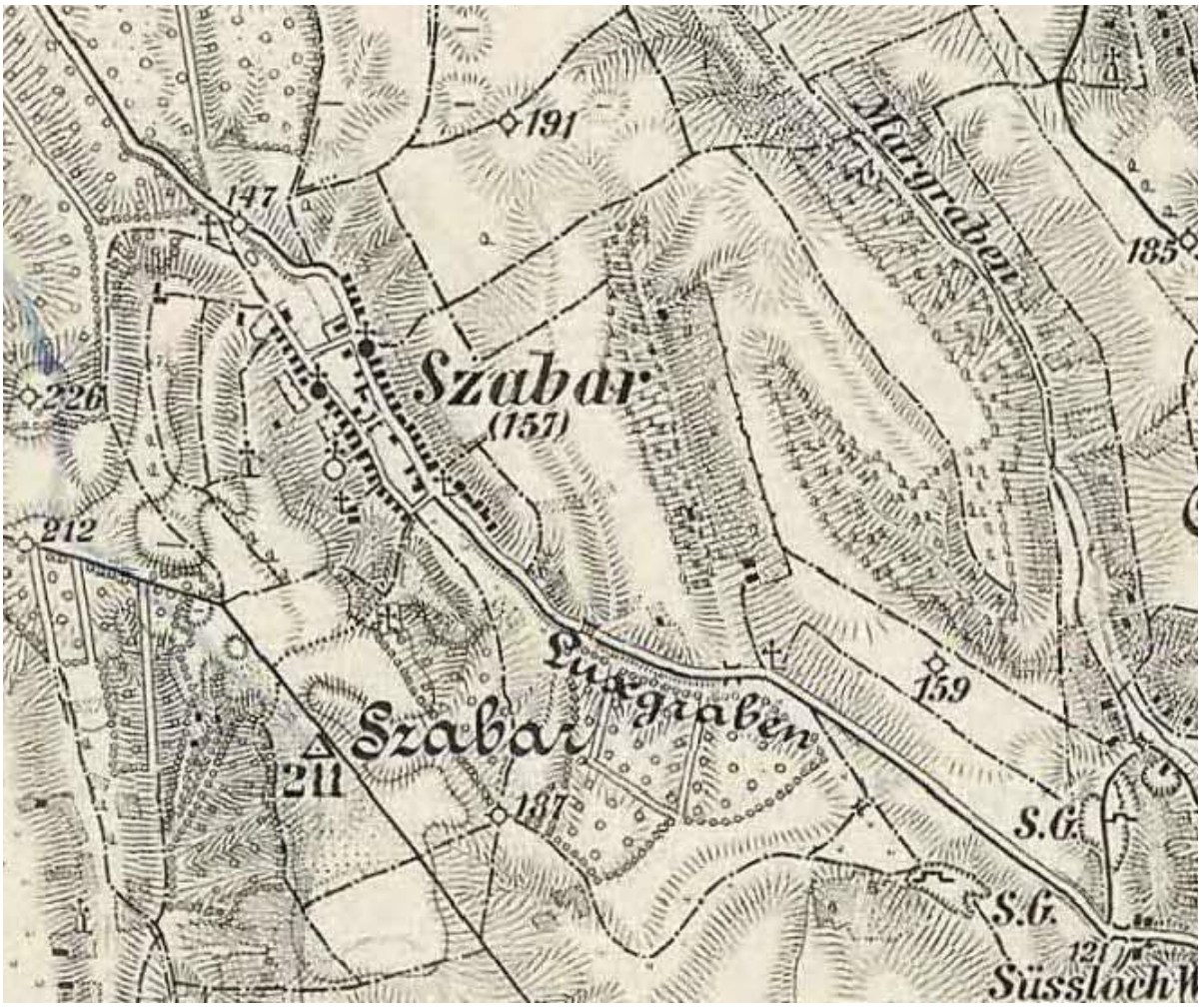

Székelyszabar ábrázolása az 1869-87 között készült Harmadik Katonai Felmérésen

Az érdekesség kedvéért megjegyzendő, hogy az 1865-ös kataszteri térképen már pontos telek és épület feltüntetések állnak rendelkezésünkre. Ennek értelmezhető formában itt való dokumentálása technikai okok miatt nem lehetséges, de bárki hozzáférhet a mapire.eu/hu internetes oldalon. Példaként az alábbiakban a templom környezetét mutatjuk.

TELEPÜLÉSSZERKEZET:

Székelyszabar a Dél-baranyai Dombság kistáj területén fekszik. A tájszerkezet a kistáj általános jegyeit hordozza. A környék felszínét északnyugat-délkeleti irányban húzódó völgyek szabdalják, a völgyekben patakmedrek alakultak ki. A település területét északnyugat-délkeleti irányban a Jenyei-patak metszi.
A völgyek közötti hátakon egyöntetű, nagytáblás szántóföldi művelés folyik. A településtől északra és délre két nagyobb erdőtömb terül el, ezen túl a nagyobb árkok mentén keskenyebb erdősávok húzódnak. A falutól északra található Szabari-erdő komoly természeti értéket képvisel. A rét-legelőgazdálkodás nem jellemző a területen, a falutól délre található csak néhány kisebb gyepfolt, illetve a patakvölgyeket kísérik elsősorban a községtől északra keskenyebb gyepsávok. A Szabari-erdőtől délre húzódó patak partján alakították ki a falu sportpályáját, ugyanitt magántulajdonú lovarda működik. A sportpálya környéke rendezvények lebonyolítására is alkalmas.
A lakóterülethez dél és kelet felől kertes mezőgazdasági terület csatlakozik.
A lakóterülettől keletre a dombtetőn major terül el állattartó funkcióval. További állattartó telep helyezkedik el a mohácsi út mellett, a falutól kb.1,5 km-re délre.
A mohácsi határban, az 5607 sz. út mellett, a történelmi kötődésű Vaskapu környékén a 18-19. század fordulóján német kistelkesek települése jött létre. Megfogyatkozott népességszámmal ugyan, de napjainkban is fennmaradt itt a külterületi lakófunkció.

A falu a Jenyei-patak völgyébe települt. Két történeti utcája (az Árpád utca és az István utca) a patak két partján jött létre. A két utca a német telepes faluszerkezetnek megfelelően geometrikus telekstruktúrájú, keskeny, hosszan elnyúló szalagtelkekkel, fésűs beépítéssel. A lakóterülethez mindkét oldalon pincesorok csatlakoznak. Az idők során az István utca fölött, azzal párhuzamosan még egy utca alakult ki egyoldali beépítéssel. Ide építették a falu templomát is. A templom fölött terül el a település temetője, a templomtól délre kálvária található.

Az összekötő út a Jenyei-patak mellett halad, az útra a lakótelkek hátsó telekhatárai néznek. Ez az átutazóknak nem túl kellemes látvány. Kivételt képez ez alól a falu középső részén a patak és az összekötő út között kialakított nagyméretű, gondozott közpark jól lehatárolt, átgondolt funkciókkal (rendezvénytér, játszótér, sportpálya).
Székelyszabar közintézményei zömmel az Árpád utca középső szakaszán csoportosulnak.

A TELEPÜLÉSKÉP, ÉPÜLETÁLLOMÁNY ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A település történetileg kialakult telekstruktúrája változatos, nőtt településre utal. A hagyományos szalagtelkes forma a jellemző, mely a domborzati viszonyokhoz igazodik.
Az Árpád és István utcán a dombfelőli telkek szélessége 20-35 m, míg hosszúságuk 120-170 m. A völgyfelőli telkekre és a mellékutcákra (pl.: Zrínyi, Hunyadi) jellemző a kb. 15-20x50m-es kis telekméret.
A település történetileg kialakult lakóterületén alapvetően a fésűs, oldalhatáron álló beépítés dominál. A hagyományos, paraszti gazdálkodást folytató, hosszan elnyúló szalagtelkeken a lakóépületek alapvetően az északi oldalhatárra az oldalkerttel párhuzamosan, előkert nélkül, az utcafrontra települtek.
A gazdasági épületek, górék a lakóépület folytatásában épültek, sok helyen a lakóépülettel összeépülve. Megfigyelhető azonban a telkek egy részén a gazdasági épület befordulása, ami a betelepült németek építészetére jellemző. A telkek végében több helyen présházak állnak, sokszor „befordított” elhelyezéssel, mely sajátos hangulatot kölcsönöz a településnek. A gazdasági épület mögött a veteményeskert, majd a takarmánytermesztésre szolgáló kert húzódik.
Az utcafronttal párhuzamosan épült módosabb házak kevésbé jellemzőek.

A település történeti épületállományának építészeti karaktere hasonló vonásokat mutat, de jól megfigyelhetők az egyes korokra jellemző építési módok, melyek egymásra rakódtak. Középkori templom nem maradt fönn, 1806-ben épült a római katolikus templom.

A fennmaradt legkorábbi, illetve szerényebb lakóépületek a tornác nélküli porták. Ezeknél az udvari oldalon az ereszkiállást szélesítették meg, így védve az ajtókat, ablakokat. Sokszor a tornáchoz hasonló, burkolt felület haladt itt.

A tornácos lakóházak már későbbiek, ezek közül sok fajta épület maradt fenn napjainkig.

A gazdasági épületek közül kiemelkednek a lakóházak folytatásában épült, ill. a keresztbeforduló pajták, istállók, présházak.
Ez utóbbiak gyakran a többi gazdasági épülettől függetlenül hátrább állnak, általában fehérre meszelt falazattal és egyenes záródású kapukkal épültek.
A díszesebb, tégla falazatú, tornácos gazdasági épületek kevésbé jellemzőek. A település arculatában jól érzékelhetően megtalálhatók a foghíjként épült mai épületek.
A hagyományos lakóépületek egyszerű, arányos tömegűek és földszintesek. Homlokzataik szélessége az egyszerű parasztházak esetében 6-7 m körüli. Az utca vonalától hátrahúzott keresztszárny nem jellemző. A parasztházak párkánymagassága sík terepen nem haladja meg a 4 m-t, de a domb felőli beépítéseknél a végig azonos padlószint miatt az épület magasabb lábazattal érkezik az utcára. A tornác padlószintje általában a legtávolabbi ponton illeszkedett a természetes terephez.

A gazdasági épületek is egyszerű tömegűek, nyeregtetősek. A párkány és gerincmagasságuk eléri a lakóépületekét, sőt helyenként meg is haladja azt
A présházak nagyrészt egyterűek, több fajta, változatos épülettípus figyelhető meg. Az Árpád utca alsó részén nagyméretű kétszintes présházak épültek, melyek a település egyedi értékei.
Az utcai kerítésbe több helyen kis kápolnák épültek, melyek helyi jellegzetességnek is tekinthetők.

A hagyományos népi épületek alaprajzi elrendezése soros, egytraktusos. A nyitott, oszlop nélküli ill. az oszlopos tornác a jellemző. Az épületek egy bejáraton közelíthetők meg, a tornác az udvar felől érhető el, rendszerint néhány lépcsőfokkal. A településre nem jellemző, hogy a tornác bejáratot kap az utca felé. Rendszerint az általános két utcai szobaablakkal azonos harmadik ablakot építettek be a tornác utcai falába. A bejárat a konyha is volt egyben, a szobák közül a mindennap használatos lakószoba az udvarra, míg a tisztaszoba az utcára nézett. Az épületek végében alakították ki a pince, padlásfeljáró és kiskonyha helyiségeket.

A hagyományos lakó- és gazdasági épületek lábazati anyaga többnyire a településhez közeli bányákból származó terméskő, melyet a lakóházak esetén vakoltak, néhol a gazdasági épületeket nyers formában díszítette.
A hagyományos parasztházak felmenő falai vályogtéglából készültek, a kő, mint falazó anyag korábban csak a templomépítészetre volt jellemző. A korábbi gazdasági épületek is vályogból

épültek. Az égetett agyagtégla a későbbi melléképületekre jellemző, vakolt felülettel. Gyakran az ablak szemöldöknél, párkánynál és néhol a sarkokon látszó tégladíszítéssel ékesítették az épületet. Látszó tégla falazat csak néhol található.
A présházak korábban vályogból épültek. A XX. századi épületekre jellemző csak a kő és tégla anyaghasználat.
A mai épületek esetében a kő és vályog helyét a falazatoknál az égetett hőszigetelő tégla vette át. Az energiatudatos szemlélet következtében egyre gyakoribb igény a házak utólagos hőszigetelése. Ez sokszor jelentősen megváltoztatja a meglévő épület karakterét, különösen a tagozott, díszített házak esetében.

A történetileg kialakult oldalhatáron álló lakóépületek az utcára merőleges, általában 37-43 fok hajlásszögű szimmetrikus nyeregtetővel fedettek. Oromfalas kialakítás esetén a tető túlnyúlása legfeljebb egy cserépnyi. A tetőszerkezet a födémmel egybeépült üres vagy dúccal megtámasztott fedélszék szarufás kialakítással.
A gazdasági épületek tetőszerkezete is szimmetrikus nyeregtető, melynek hajlásszöge megegyezik a lakóépületekével, és alapvetően kontyolás nélkül készültek.

A településen új telekosztásos tömb nem jött létre. Az újabb épületek zöme a bevezető út déli szakaszán található, mely nem volt része a történeti településnek. Az utcakép itt sem egységes, a kockaházak mellett látunk utcára merőleges, illetve azzal párhuzamos gerincű házakat egyaránt. A foghíj beépítésként épült házak is sokfélék, a viszonylag széles telkek lehetőséget adtak az eredeti, fésűs beépítés házaitól eltérő karakterű épületek megépítésére.

A tetőfedés anyaga hagyományosan még a századfordulón is a szalmafedés volt, az épületek 2/3-a készült ilyen fedéssel. Később a hódfarkú cserép lett általános. Ezt sok helyen a sajtolt cserép váltotta fel. Az újabb épületeken, de még a felújításoknál is jellemző napjainkban a betoncserép alkalmazása.

A történetileg kialakult hagyományos lakóépületek eredeti utcai nyílásrendje szerint az utcára két kis szoba ablak néz. Számos esetben az átalakítások során a nyílások elvesztették eredeti arányukat, többnyire az utcafrontra csak egy hármas ablak került. A tornácos épületek esetében a homlokzaton megjelenik a tornácot lezáró ablak. Az udvari ablakok hagyományosan az utcai nyílásrendet követték, ez több épületen még ma is megfigyelhető. Gazdagon díszített épület esetén ritkán még az udvari ablakok körül is vakolat díszeket alkalmaztak.

Néhol a tornácot fémszerkezetű nyílászárókkal zárták le. Az épületek egy bejáratúak, a napi feltárás az udvar felől történik.

A házakat eredetileg meszelték, később több helyen a felújítások során kőporos színezett vakolattal látták el, ami idegen az épületektől.

A jellegzetes, nagyméretű gazdasági épületek kezdetben nagyrészt vályogból épültek, és homlokzatuk fehér meszelést kapott. A homlokzatot a párkányig érő nagyméretű pajtakapu osztotta ketté. Az istálló is egyenes záródású ajtóval és ablakokkal készült.

A legrégebbi parasztházak osztatlan pallótokos nyílászárói fa szerkezetűek és gyakran zsalugáterekkel készültek, melyekből kevés maradt meg a mai napig. Ezeket a három-három kis üvegmezővel rendelkező felnyíló ablakok váltották fel. A nyílászárók a fal külső síkján helyezkedtek el, a külső szárnyak kifelé nyíltak. Később megjelennek a kapcsolt gerébtokos ablakok, ahol már mindkét szárny befelé nyílik. Jellemzőek a „T” alakban háromfelé osztott ablakok, alul két nyíló szárnnyal. A polgári épületeken, illetve napjainkban árnyékoló szerkezetként több helyen megjelenik a redőny. Az újabban épült lakóházakon a nyílások mérete megnőtt, a négyzeteshez közelítő arányú ablakok sokszor osztás nélküliek. Megjelennek az utcafronti tetőtéri erkélyek és tetőablakok.

A kerítések tekintetében nem beszélhetünk általános jellemzőkről. Egyaránt megtalálhatók a tömör-falazott, a fémszerkezetű, illetve a lécpálcás szerkezetek.

Jellemzőek az udvarokon álló kútházak. A lakóutcákból kiágazó, általában a dombra felkapaszkodó kisebb utcák mentén alakultak ki a hangulatos pincesorok.

TÁJI JELLEMZŐK:

Székelyszabar a Mecsek és Tolna-Baranyai Dombvidék középtáj, és ezen belül a Dél-Baranyai Dombság kistáj területén fekszik. A kistáj a Mecsektől dél-délkeletre kiterebélyesedő, 130-250 m tengerszint feletti átlagmagasságú dombsági, de kis részben síksági kistáj, mely a Mecsek és a Villányi–hegység között helyezkedik el. A terület nagy része közepesen tagolt felszínű völgyközi hátakra tagolt eróziós-deráziós dombság, amelyet agyagos-löszös lejtőüledék takar.
Az alábbi, 1941-ben készült katonai térképen jól láthatók a meghatározó felszíni formációk, a dombhátak, és a helyenként feltüntetett magassági adatok. A dombhátak és a völgyek többnyire északnyugat - délkelet irányúak.

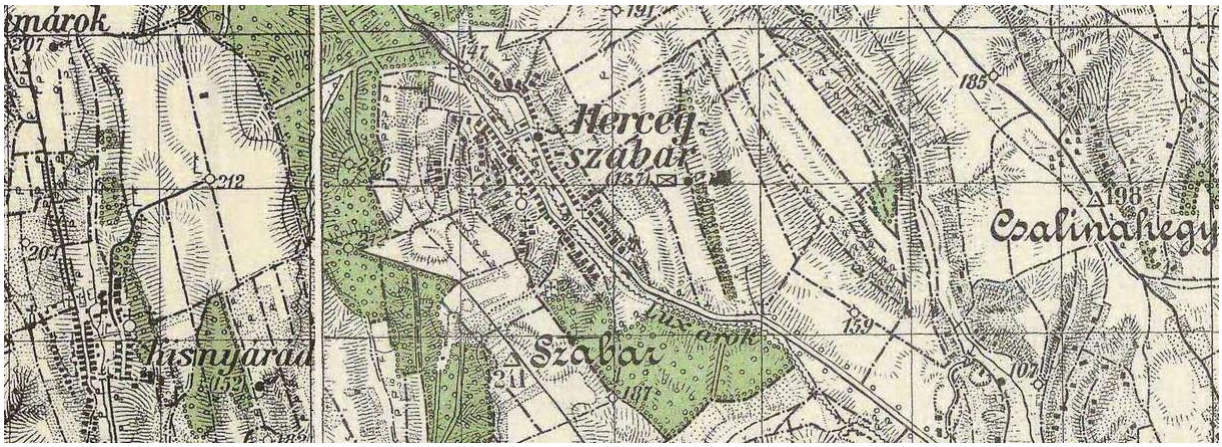

A völgybevágásoknak igen nagy a jelentősége a település kialakulásában, ugyanis Székelyszabar község is ilyen völgybevágásban jött létre. Maga a völgy is mikrodomborzati változatosságokat visel magán, amitől a település kilátási-rálátási viszonyai sajátosan értékesek.
A falut közvetlenül határoló területek még további domborzati változékonysággal rendelkeznek. Azon túl azonban nyitott a táj, nagy kiterjedésű dombhátak jelennek meg, melyeken dominánsan szántóföldi növénytermesztés folyik.
A talaj a községhatárban homogénnek mondható, ami azt jelenti, hogy a fizikai talajféleség tekintetében középkötött vályogtalaj, a talaj típusát tekintve többségében barnaföld. Csak a vízfolyásvölgyben fordul elő a réti öntéstalaj, de ennek területi aránya csekély.

3. ÖRÖKSÉGÜNK, A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLÉKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK

MŰEMLÉKEK:

Római katolikus templom
István utca hrsz: 503
Előtte kőkereszt, korpusszal

A TAK KÉSZÍTÉSEKOR HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK, ELEMEK:

• Árpád u. 53.	hrsz.: 84	Polgármesteri Hivatal, óvoda, konyha
• Árpád u. 54.	hrsz.: 85	általános iskola
• Árpád u. 36.	hrsz.: 61	lakó- és gazdasági épület, présház és kerítés
• Árpád u. 37.	hrsz.: 62	lakó- és gazdasági épület, kerítés
• Árpád u.	hrsz.: 72/2	kápolna, kerítés
• Árpád u. 43.	hrsz.: 73	kerítés
• Árpád u. 55.	hrsz.: 86	lakó- és gazdasági épület, kerítés, kápolna
• Árpád u. 56.	hrsz.: 87	lakó- és gazdasági épület, kerítés, nyári konyha
• Árpád u. 57.	hrsz.: 88	lakó- és gazdasági épület, góré, nyári konyha
• Árpád u. 59.	hrsz.: 90	lakó- és gazdasági épület, kerítés
• Árpád u. 62.	hrsz.: 93	lakó- és gazdasági épület, góré
• Árpád u. 64.	hrsz.: 95	Német Kisebbségi Önkormányzat épülete (volt lakóház)
• István u. 148.	hrsz.: 377	kápolna
• István u. 162.	hrsz.: 393	lakó- és gazdasági épület, nyári konyha
• István u. 167.	hrsz.: 398	két lakó- és gazdasági épület
• István u. 168.	hrsz.: 399	lakó- és gazdasági épület, kerítés
• István u. 171.	hrsz.: 404	lakóépület
• István u. 172.	hrsz.: 407	két lakóépület, kerítés, kápolna
• István u. 176.	hrsz.: 413	lakó- és gazdasági épület
• István u. 177.	hrsz.: 415	kerítés
• Vaskapu	hrsz.: 077/2	lakóépület (volt csárda)
• Árpád u.	hrsz.: 122/1	présház, kőkereszt
• Árpád u. 74/a	hrsz.: 125	présház
• Árpád u.	hrsz.: 129	présház
• Árpád u. 81/a	hrsz.: 134	présház
• Mátyás u.	hrsz.: 121	présház
• Mátyás u.	hrsz.: 732	présház
• Mátyás u.	hrsz.: 733	présház
• István u.	hrsz.: 375/3	présház
• Kálvária u.	hrsz.: 504	présház
• Kálvária fölött	hrsz.: 535	présház
• Temető fölött	hrsz.: 550	présház
• Kálvária	hrsz.: 542/10	Kápolna
• Kálvária	hrsz.: 543	Kálvária stációk
• Temető	hrsz.: 500/2	kőkereszt, régi sírkövek

MEGJEGYZÉS: A helyi védett épületek, elemek fényképei az eltérő karakterű területek, illetve a jó példák ismertetéseinél jelennek meg.

TÁJI ÉRTÉKEK:

Székelyszabar egyedi tájértékeinek szabvány szerinti felmérése nem történt még meg. Több olyan táji értéke van, melyek megőrzése értékesebbé teszi a települést, továbbá fontos szerepet játszik a sajátos településkép, valamint a tájjelleg kialakításában. Ezeket továbbra is jó állapotban kell fenntartani.

Székelyszabar igen értékes külterületi táji eleme a Szabari-erdőtömb, mely gyertyános-tölgyes erdő. Legértékesebb része a vöröstölgy állomány. Több védett növényfaj is megtalálható ebben az erdőben, mint a nagyezerjófű, epergyöngyike, pirítógyökér, jerikói lonc, szennyes ínfű, tarka nőszirom, erdei borkóró, bíboros kosbor, fehér madársisak, tavaszi hérics, magyar repcsény. Ebben az erdőben található a Natúr Életmódtanya, mely főleg a városlakó családok számára nyújt élményt. Az odalátogatók olyan természetes körülményekkel találkozhatnak, mely máshol, bemutató jelleggel nem található. A fotó az életmódtanya bejáratáról készült.

Az úton lévők számára fontos funkcionális táji elem a Himesháza felé vezető út mellett kialakított autós pihenőhely.

Himesháza felől közelítve a település határában a domboldalra felkúszó hatalmas bekerített rét, legelő látható, mely lovak legelőjéül szolgál. Ez a lakótájat felvezető szép táji elem vizuális értékekkel, a tájrészlet potenciális elemeivel együtt.

A lakott településrészbe érve látjuk a csibetelepet, mely szintén meghatározó táji elem, a táj gazdag potenciális értékét szemlélteti. Rendezett, jól értékelhető terület.

A belterület eltérő karakterű területei a kialakult zöldterület jellegében is különböznek. E mellett azonban megállapítható, hogy a településképet meghatározó zöldfelületi elemek jó minőségűek, magukban hordozva a további fejlesztés lehetőségét és szándékát.
Egy település általános képének kialakításában döntő szerepet játszik a vízelvezető árkok állapota, az útpadkák állapota, az előkertek képe, az utcafásítási törekvések megvalósulása és az apróbb, pontszerű, vagy nagyobb zöldterületek fenntartásának minősége. Ezek a szempontok önmagukban talán nem sokat jelentenek, de a településről alkotott összképet, az élhető lakókörnyezet minőségét nagyban befolyásolják. Láthatóan Székelyszabar községben a lakosság magáénak érzi a faluját, és jó

gazdaként nagy súlyt fektet annak külső megjelenésére. Így ez a község valósággal gyöngyszeme Baranya megye településeinek.
Székelyszabaron a lakótáj összképére jellemző a sokféleség, ami az eltérő jellegű közterületekből adódik.
A templom közelében találjuk a kálváriát. Sajnálatos módon erősen pusztuló állapotban van. Stációk, keresztek hiányoznak, a meglévő oszlopokban sem találhatók már a stációk képei.

A kálváriától nagyszerű kilátás nyílik a falura. Jól érzékelhető a szemközti domboldalra felkúszó településrész.

A pincék környezete őrzi a valamikori közkifolyókat is, mint fontos funkcióelemeket. Ezeket funkciójuk és formájuk alapján egyedi tájértékként értékelhetjük. Még néhány darab van belőlük a régi pincesor maradványai között.

Ezt a kutat is ott felejtették. Sokat tudna mesélni azokról az időkről, amikor ősszel a szüretet és a borkészítést szolgálta ki a táj minden eleme.

4. ELTÉRŐ KARAKTERŰ, TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA, A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL

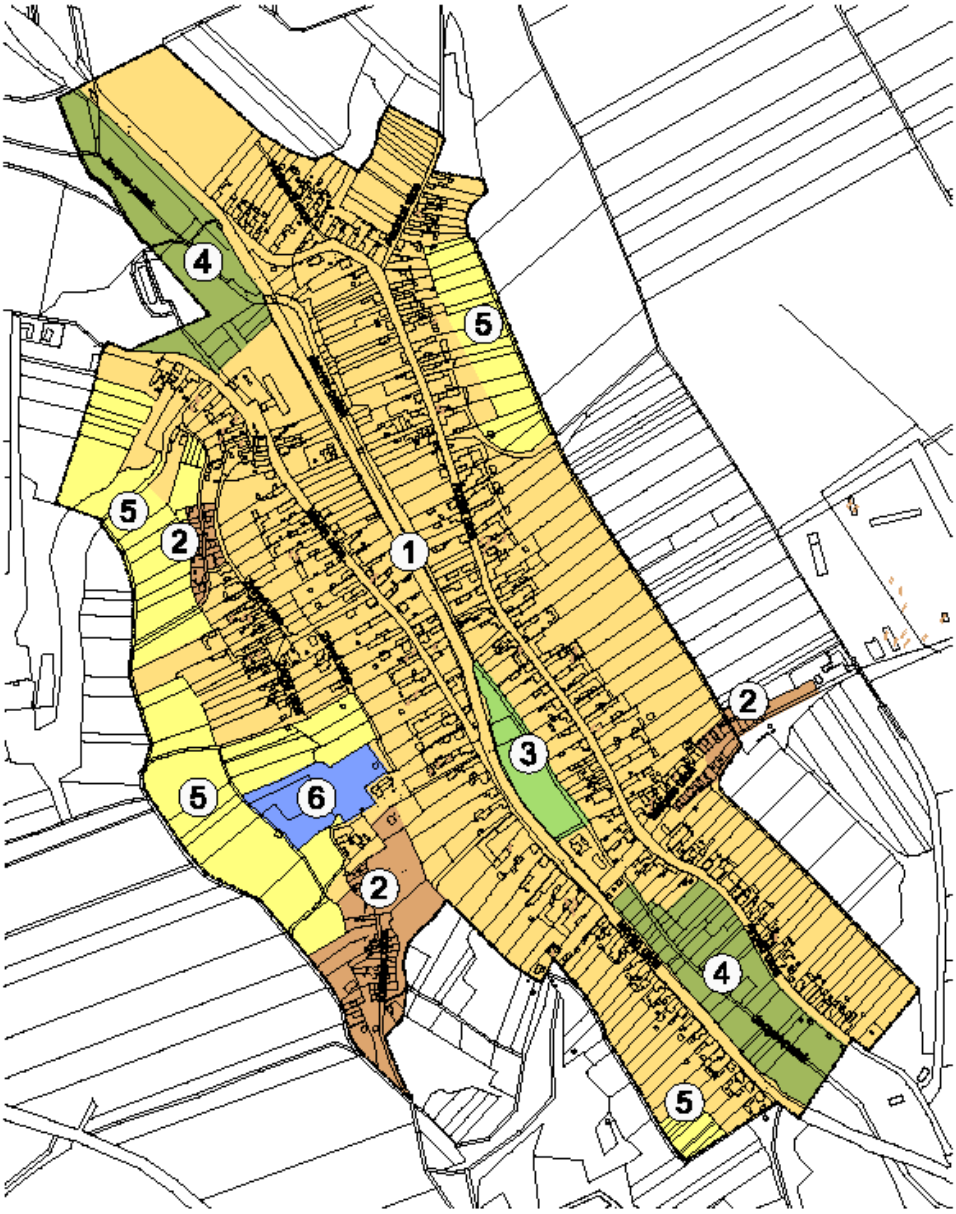

1. Történetileg kialakult település;
2. Pincés-présházas terület;
3. Pihenés-sport célú terület;
4. Belterületi patakpart;
5. Belterületi mezőgazdasági hasznosítású terület;
6. Temető

Történetileg kialakult település (1)

A terület „gerincét” a völgyben párhuzamosan futó két ősi utca, az Árpád és az István utca adják. Belőlük három, kisebb utca ágazik ki, a Zrínyi, Andrási és Hunyadi utca. Eredendően mindkét utca egyoldalú beépítéssel települt be, a patak felőli oldalt szabadon hagyták, legfeljebb egy-egy épület tűnik fel a korabeli térképeken. A település fejlődése során először ez a két utca vált kétoldalassá, majd a település dél felé terjeszkedett, illetve létrejöttek az előbb említett kisebb utcák. Az épületeken jól látható, hogy az István utca keleti oldala már nem a korabeli, fésűs beépítést követi, de megmaradt az előkert nélküli telepítés.

Az Árpád utcában egységesebb a kép. Az épületek nem azonos szélességűek, de a tetők hajlásszöge közel azonos. Ezáltal finoman hullámzó rajzolatot adnak. A látvány az egységes megjelenés ellenére sem unalmas.

Hangulatos a Zrínyi utca emelkedő házsora.

Itt található a település igazgatási központja is. A területhez tartozik a község temploma is, mely a megszokotthoz képest távolabb áll a lakóutcáktól. Keletre néző domboldalra telepítették. Mögötte helyezkedik el a temető.

A gazdasági épületek rendszerint a lakóépület folytatásában épültek, de nagyon gyakori az utolsó épületrész befordítása. A szélesebb telkeken megjelenik a lakóépülettel átellenes oldalra telepített „kisház”.

Az eredeti állapotban megmaradt lakóházak jó része tornácos. A német házakra máshol oly jellemző esztergált faoszlopokat errefelé nem nagyon látjuk. A falazott pillérek lehetnek négyzetesek, de felbukkannak a kör-keresztmetszetűek is. A pillérközöket falazott mellvéddel töltötték ki. Egyedi megjelenéssel a pillérek között kovácsoltvas elemeket is láthatunk.

A másik gyakori oszlop a betonból készített díszes, előregyártott pillér, melyet többnyire színesre festettek. Ennél a megoldásnál nem készült mellvéd a pillérek között.

A régi épületek között ritka, de előfordul az utcával párhuzamos gerincű, módosabb ház. A mutatott példa igazán jó arányú, szép homlokzatú épület. A kissé megemelt lábazattal és a kis padlástéri, szellőzőkkel ellátott térdfallal magasított épületnek méltósága van, mégsem hivalkodó. A homlokzatot szépen tagolják az ablakok alatti kis osztópárkány, illetve a harántfalak helyét mutató, a homlokzatból kicsit kiugró lizénák. Szép a nyílások formája, felületük aránya a homlokzathoz viszonyítva. A zsalugáterek is eredetiek.

A zsalugáter meghatározó jellemzője a korabeli épületeknek.

A homlokzatokra a festett, vakolt felületek jellemzőek, hol puritánabb, hol díszesebb formában. A látszó tégla felület errefelé kevésbé meghatározó, de látunk rá példát.

Sajnos a gazdasági épületek közül kevés épen maradt, gondozott példányt láthatunk.

A lejtős terepből eredően a mélyebb részen az egységes tető alatt már két szint is működhetett.

A településkép, utcakép jelentős elemei a kerítések. Székelyszabarban nincs meghatározó típus. Az épen maradt példányoknak azonban a jó ízlés, a mívesség általános jellemzője. Legmarkánsabbak a falazott, tömör kerítések, melyek között mostanában épülteket is látunk. A kapuk is változatosak. Felbukkannak a környékre jellemző tömör fa, illetve kovácsoltvas szerkezetek.

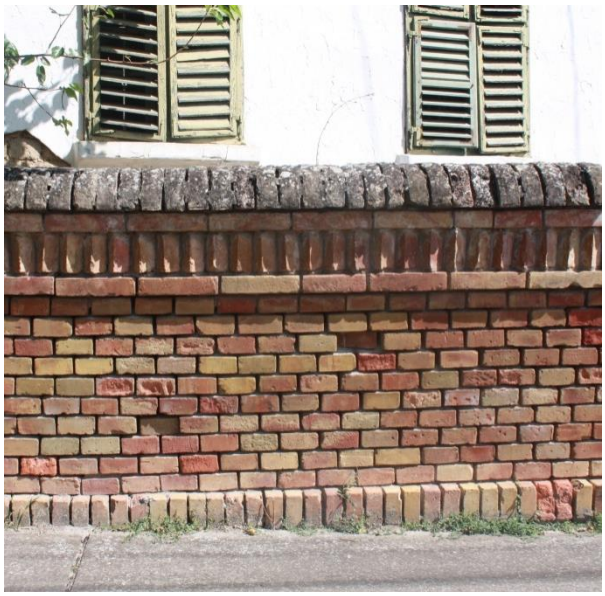

Kivételes szépségű a téglakerítés és a benne kialakított díszes léckapu.

Hagyományőrző téglakerítés, figyelemre méltó azonban a háttér is, az azonos megjelenésű melléképületek tőmegének hierarchikus csökkenése.

A falazott kerítések mellett a fémműves szerkezetek a jellemzőek. Látunk falazott pillérekkel kialakítottakat, és ezen a településen is felbukkannak a tornác oszlopokhoz hasonlóan előregyártott beton kerítés oszlopok, geometrikus, vagy figurális díszítéssel.

A pillérek közötti, egyszerű léckerítés is mutatós, szép.

Egy porta, ahol minden eddig bemutatott érték együtt van…

Az épületekhez illő szép fedés az érett, természetes cserépfedés. Az azonos karakterű tetők változatos elrendezése festői képet mutat.

Több portán, illetve az elbontott porták mellett megtaláljuk még a kerekes kutakat. Ezek előregyártott beton kútkávával és lécezett kútházzal készültek. A tető a kerék fölé nyúlt, hogy megvédje. Későbbi kor emléke a szivattyús kút. Láthatóan becsben tartják, megőrzése továbbra is fontos volna.

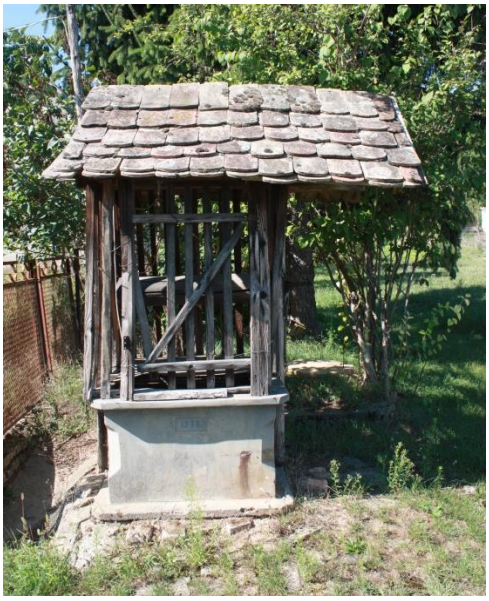

A kútnak mindig nagy becsülete volt. Valószínűleg a meglévő kút útban volt a második háznak, de megtartották, beépítették az épületbe…

A lakóterületbe ékelődik néhány présház, így a település egyik büszkesége, az emeletes présház is. Jó lenne megmenteni, hasznosítani, ami biztosíthatná fennmaradását.

A településre jellemző a lakóházak sorába illesztett kis kápolna. Ezek a jókarban tartott építmények hangulatos, szép, különleges elemei az utcaképnek.

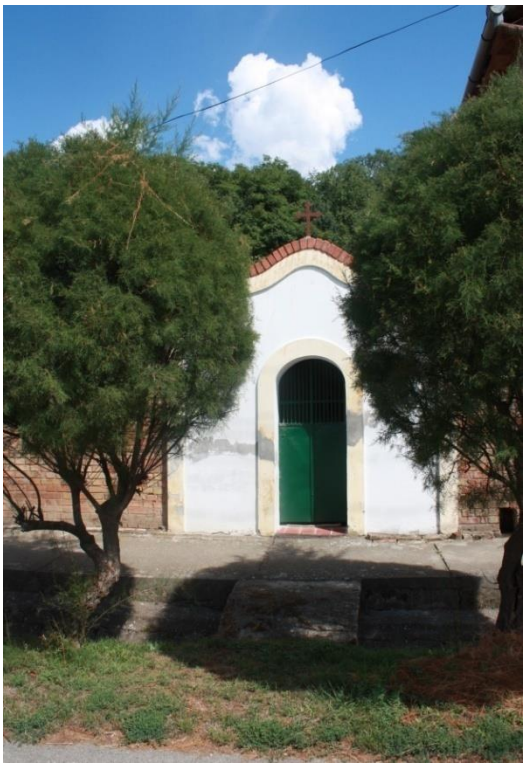

A lakóterületen nem csak kápolnák épültek, hanem kőkereszteket, szobrokat is emeltek.

Az utcakép szempontjából fontos annak egyértelmű rendezettsége, kialakítása. Az Árpád utcában a házakhoz simuló egyszerű betonjárda és a zöldfelületben futó íves, beton folyóka megnyerő kialakítású. A meredek partoldalra telepített gyeppótló jó választás. Nem igazán szerencsés járda céljára kisméretű térkövet alkalmazni, ahogy ez a kétféle járda találkozását mutató képen jól érzékelhető… Szerencsére Székelyszabarra nem jellemzők a lakóutcákban készített térkő járdák.

A településről kialakított benyomás szempontjából fontos, hogy az áttört kerítéseken átnézve mit látunk az udvarokon. A nyilván már nem eredeti céljai szerint hasznosított, de ápolt udvar bizalomgerjesztő, hívogató.

A történelmileg kialakult településrész a vízfolyás völgyébe épült. Fő utcáinak kialakulását, a növénytelepítés-utcafásítás lehetőségeit a völgyalakulat erősen behatárolja.
Helyi sajátosság, hogy a település északi részén nem a házak néznek az út felé, hanem a kertvége. Ez kissé meglepő, és érthetetlennek tűnik a település fejlődését, a közút későbbi kialakítását nem ismerők számára. A kertvégek, még ha rendezettek is, évszakonként különböző képet mutatnak, és nem mindig a legelőnyösebbet. Sok ponton úgy tűnik, mintha nem is belterületről lenne szó. Az alábbi képek, ezt az utcaszakaszt mutatják.

Az utcák általános állapota, összképe nagyon fontos, ennek alapján fogalmazza meg benyomását az idegen egy településről.
A község közepén végig húzódó utcán az árkok, az árokpartok, az útpadkák ápoltak, rendezettek, funkciójuknak megfelelő módon vannak karban tartva, ápolva. A domboldalban lévő utcák, az Árpád utca, az István utca a Zrínyi utcák is rendezettek, példamutató módon fásítottak, és ápoltak. Az alábbi képek is ezt mutatják:

A rendezett közterületi állapot minden településrészre jellemző.

A domboldali utcák jelentős részén az egyik oldal van beépítve, így az utca másik oldaláról szabad a kilátás. Ezt az állapotot meg kell őrizni, ez sajátossága a településnek.

Az Andrási utca kilátó utcának is nevezhető, ugyanis nyugati oldalának jelentős szakaszáról nagyon szép kilátás nyílik a falu közepe felé, illetve a szemben lévő falurészletre. Látható, hogy a telkek hosszan lenyúlnak egészen a vízfolyásig.

Ajánlások:

Telepítés:

Amennyiben a kialakult telekméret és beépítés másként nem indokolja, új épületet az utcai telekhatárra, utcára merőleges tetőidommal, a szűkebb telkek esetében 7 méter, a szélesebbek esetében 8,5 méter épület szélességet nem meghaladóan javasolt elhelyezni. Meglévő épület bővítésénél is kívánatos, hogy az utcán jelentkező homlokzat és tömeg ne változzék. Keresztszárny létesítése nem javasolható.

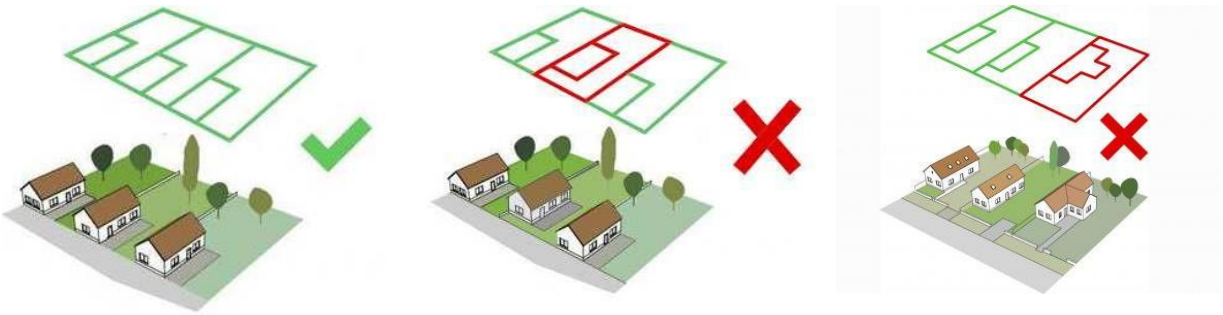

Gazdasági épületeket a lakóház folytatásaként kívánatos létesíteni, azzal összeépítve. Amennyiben a létesítendő gazdasági épület a környéken beforduló gazdasági épületekkel azonos távolságra kerül az utcafronttól, az új épület is befordítható. Az utcai kerítés és a közterületi út közötti zöldfelület megtartása fontos, nem szerencsés ezen a területen burkolt, vagy zúzottköves beállók kialakítása. Ugyanígy nem kívánatos az olyan mérvű utcafásítás, vagy magas, sűrű bokrok telepítése, ami kitakarja a mögöttes épület homlokzatot.

Előkertben a közműellátás esetleges műtárgyait leszámítva semmilyen építmény elhelyezése sem kívánatos. Telepítési kérdés is, hogy az épületben utcáról megközelíthető gépjármű tároló helyiség ne legyen létesíthető.

Terepalakítás:

Lejtős terepen a létesítendő épület utcai homlokzatánál kerülendő a terep magasságának módosítása. Sem bevágás, sem feltöltés nem kívánatos, tekintettel arra, hogy az épületek az utcai telekhatáron állnak. A padlószint megválasztása a terep meredekségének, az épület hosszának, elrendezésének függvénye. Így az utca felé jelentősebb magasságú lábazati zóna is jelentkezhet.

Magasság:

Általában a földszintes épület magasság megtartása javasolt. Emeletes, többszintes épület az utcakép szempontjából nem kívánatos. Kis térdfal magasságú tetőtér beépítés elfogadható, amennyiben a kialakuló épületmagasság a környező épületektől csak kis mértékben (50 cm) tér el.

Tetőidom

Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható. A tető túlnyúlása az oromfalaknál ne haladja meg a 15 cm-t; az eresznél is kerülendő a jelentős, 25-30 cm-t meghaladó túlnyújtás.

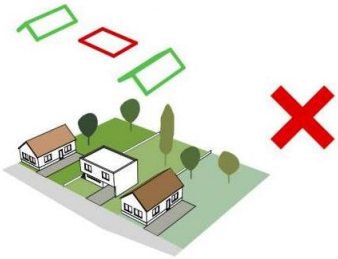

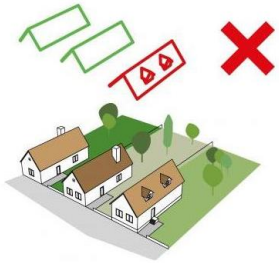

Bár a telepítésnél is erősen ellenjavallt, a tetőforma szempontjából is kerülendők a bonyolult, összetett tetőidomok.

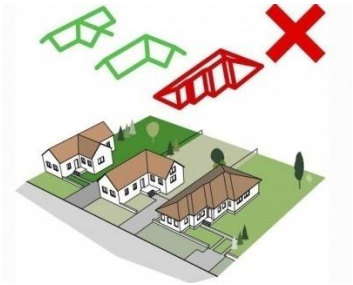

Tető hajlásszög:

A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legszerencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezése vonatkozásában a törtfehér és a meleg, elsősorban föld színek nem túl telített pasztell változatai javasolhatók. Kerülendők a magas telítettségű, élénk, hideg színek, és azok, melyek idegenek a hagyományos környezettől (pl. citromsárga, kékek, lilák, erőteljes zöldek, rózsaszínek, stb.)

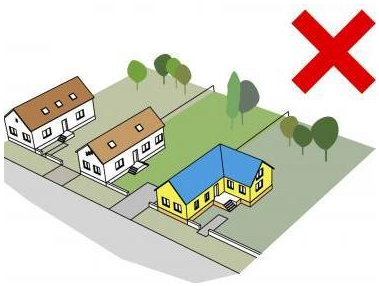

A homlokzatok esetében leginkább a vakolt, festett felületek javasolhatók. A szemcsés, strukturált nemes vakolatok idegenek az utcaképben. Festéshez a hagyományos meszes, illetve szilikát bázisú anyagok javasolhatók. A lábazatok vonatkozásában elsősorban a vakolt, vagy más, homogén (pl. műkő) felület kívánatos, kerülendő a ragasztott kőlemez és kőhatású kis elemek, valamint a tégla jellegű kéreg alkalmazása. A nyílászárók rendjében a hagyományos két, illetve három ablakos kialakítás preferálható.

Az egyébként nem igazán ajánlott tetőtér beépítés esetén utcai nyílászáró létesítése nem kívánatos.

Természetesen örvendetes, ha például a korábban a két utcai ablak helyett beépített „hármas” ablakot újra két álló formátumú, kisebb ablakra cserélnek vissza…A nyílászárók esetében nem szerencsés a fehér műanyag ablakok alkalmazása. Mindenképpen a fa szerkezetű ablak a legjobb megoldás, kerülve a túlzott méretet, négyzetes arányú, osztásmentes kialakítást. Igény esetén a zsalugáter alkalmazása javasolt, hagyományos szerkezetnek tekinthető. Az energiatudatos gondolkodás előtérbe kerülésével egyre gyakoribb az épületek utólagos külső hőszigetelése. Egy viszonylag kisméretű, tagozott eredeti homlokzat esetében megfontolandó, hogy van-e mérhető érdemi eredménye a díszek eltüntetésének a hőszigetelés által, mérlegelendő, hogy ez a csekély veszteség hol pótolható vissza. Épületen, különösen annak „utcai”, illetve onnan jól érzékelhető tetőfelületén és homlokzatain napelem, napkollektor, klíma kültéri egység elhelyezése semmiképpen sem javasolható. Itt is jelezzük, mert fontos, hogy garázs bejárat utcai homlokzaton nem létesíthető. A homlokzat része a tetőfelület. Természetes színű, sárgás, vöröses kerámia fedés javasolt. A jelentős plasztikájú, hullámos rajzolatú fedéseket kerüljük.

Kerítés:

Ahogy a terület ismertetésében olvasható, meghatározó, jellemző kerítésforma nem alakult ki. A falazott, nyerstégla és a vakolt tömör kerítések járatosak. Vakolt felület esetén annak színe lehetőleg azonos legyen a lakóépület domináns színével, attól legfeljebb árnyalatában térjen el. A tömör kerítésben létesülő kapu lehet tömör, vagy kovácsoltvas jellegű. Tömör kapu esetén legjobb a faborítás, de sima fémlemez is elfogadható. Semmiképpen nem javasolt trapéz, vagy hullámlemez alkalmazása. Áttört kerítés létesítése esetén lábazat és pillérek építése, alkalmazása javasolt. Kovácsoltvas, vagy keretre feszített, hullámfonatos mezők alkalmazása a jó megoldás. Amennyiben a korabeli kerítés elemei fennmaradtak, ezek beépítése az új kerítésbe szerencsés, különösen az előregyártott beton pillérek vonatkozásában. Ipari jellegű, előregyártott, ponthegesztett kerítés elemek nem illeszkednek a védendő utcaképhez, alkalmazásukat kerüljük. Sövénykerítés telepítése sem javasolható, különösen a magasra növő, homlokzatot takaró fajtáké. Meglévő, áttört kerítés takaró borítása nádszövettel, ponyvával, fémlemezzel, stb. nem kívánatos.

Járdák, burkolatok:

A védendő épületekhez, hangulathoz, udvar karakterhez nem illeszkednek a kis elemekből összerakott, pláne mintás térkő burkolatok. Legszerencsésebb a fagyálló téglából készített felület alkalmazása, esetleg a tégla méretű, és annak színét utánzó beton elemek használata.
Ugyanez a közterületekre is igaz; az épületek utcai homlokzata mentén futó járdák esetében nem odaillők a kis térkő elemekből kirakott, esetleg színes felületek. Az utcalépbe a hagyományos dilatált betonjárda illik, esetenként a szélén folyókával kiegészítve. Amennyiben mégis elemes járda készül, akkor a 40x40 cm-es, vagy annál nagyobb, szürke elemek alkalmazása javasolt.

Pincés-présházas terület(2)

Ahogy az eltérő karakterű részeket lehatároló térképen látható, a település pincés-présházas területei nem alkotnak összefüggő felületet. Három ilyen egységet találunk, melyek a domboldalakra vezető utak mentén alakultak ki. Ezek a présház csoportok a település rendkívül értékes, hangulatos részei. A présházak változatos méretűek és kialakításuk is sokféle.
Általában az úttal párhozamos gerincű tetővel épültek, de előfordul útra merőleges tetejű telepítés is. A bejáratot általában a túlnyúló tető, tornác védi. A túlnyúló tetőt két oldalt az épületen túlnyúló oldalfalak gyámolítják. A területen nem jellemzők a burkolt utak, az épületek gyakorlatilag zöldben állnak.

Ikresített, sőt többszörös összeépítéssel is találkozunk.

A présházas területek általában is szép, értékes, gyakran eredeti állapotban megmaradt részei egy településnek. Egyszerű tömegükkel, fehér falaikkal, festett nyílászáróikkal, természetközeli környezetükkel végtelenül barátságos helyek. Külön öröm, ha némelyiküket szépen használják is, mint az alábbi, szőlők között álló iker présházat. Jó nézni érett cserépfedését, a fehérre festett falakat, okkersárga nyílászáróit, téglaburkolatos „tornácát”, még a hívogató pad is eredeti.

Számos esetben az eredeti nyílászárókat csodálhatjuk meg. Jó lenne ezeket karban tartani, megőrizni az utókor számára.

Van, ahol még az eredeti vasalatokat, épület elemeket is megtaláljuk. Oszlopok, pántok, fogantyúk, zárcímerek. Vigyázzunk rájuk!

A pincés-présházas területek a táj további potenciális értékeiről árulkodnak. A templomtól északra és délre húzódó domboldalban, valamint a keleti településrészen is löszfalba vájt pincék maradványai láthatók. Mára ezek erősen megrongálódtak, a múlt utolsó emlékeinek tekinthetők, hiszen a szőlőművelés megszűnésével feleslegessé váltak. Magukra hagyott állapotukban pusztulásnak indultak.

A szőlőművelés aranyveretes táji emlékei a pincesorok. Sajnálatos, hogy funkció hiányában lassan egészen tönkremennek, és előbb-utóbb nyomtalanul eltűnnek. Pincék sora látható az alábbi fotón, a település keleti felén. Az idő múlása, és a funkció hiánya kikezdi ezeket az épületeket.

A pincesoron az épület és a növényzet harmóniája megnyerő képet is ad.

Ajánlások:

Telepítés:

Új épületet a telek méretétől, domborzatától függően utcára merőleges, vagy azzal párhuzamos gerinccel is telepíthetően, a meglévő, szomszédos épületek arányrendszeréhez, léptékéhez, tetőidomához igazodó tömeggel kívánatos létesíteni.

Terepalakítás:

A terület terepviszonyaiból következik, hogy új épületet a hagyományokhoz hűen javasolt elhelyezni, vagyis a bejárat szintben csatlakozzék a környező, nem bolygatott terephez. A csapadékvíz elvezetés biztonsága szempontjából fontos, illetve a finom tereprendezésen kívül más területrendezés nem kívánatos.

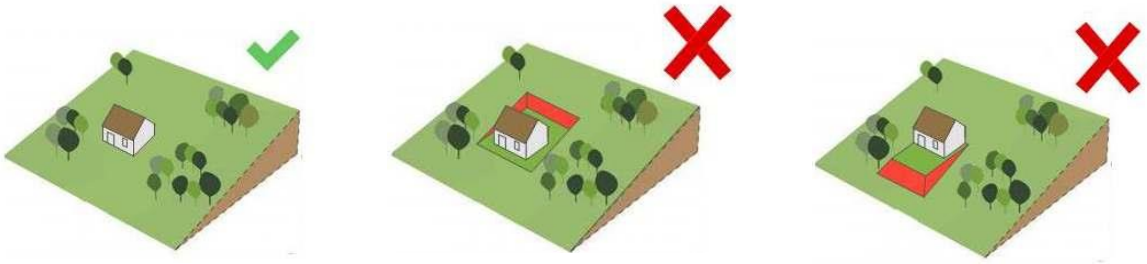

Magasság:

Általában a földszintes épületmagasság megtartása javasolt.

Tetőidom

Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható, „utcával” párhuzamos, vagy arra merőleges kialakítással. Terasz, erkély létesítése nem kívánatos.

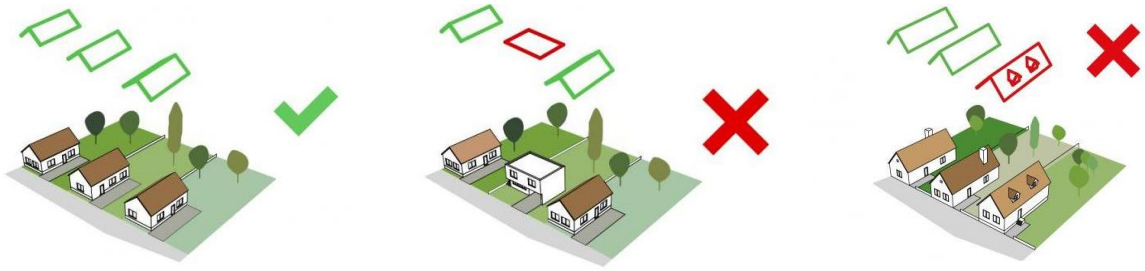

Tető hajlásszög:

A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legszerencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezésénél a sima vakolt felület fehérre festése a jó megoldás. A nyílászárók is festettek legyenek, a hagyományhoz hűen elsősorban a sötétzöldek, okkerek, barnák, vörösek és a német házakra jellemző, sajátos kék szín alkalmazásával. Présházak esetében kevéssé valószínűsíthető a szándék, de az épületen, különösen annak „utcai”, illetve onnan jól érzékelhető tetőfelületén és homlokzatain napelem, napkollektor, klíma kültéri egység semmiképpen sem javasolható.

Kerítés:

A területhasználat, beépítés jellegzetességéből kifolyólag kerítések telepítése nem javasolt.

Pihenés-sport célú terület (3)

A pihenés, sport célú területet a község súlypontjában, az István utca mentén hozták létre. Ez a terület a funkciónak megfelelő, ill. elvárható minőségben, igényes kialakítással áll a pihenni, sportolni vágyók rendelkezésére. A területen belül több funkciót helyeztek el. Pihenőhelyet, szobrokat, sportpályát, játszóteret találunk, ezeket mutatják be az alábbi fotók. Mindezek jelentős lombtömeget biztosító, dekoratív növényzettel elhatárolva jól megférnek egymás mellett. Az egész területet jól zárja a növényzet a közúti forgalomtól, ami nagyon fontos, hiszen a településen áthaladó főút e mellett a terület mellett halad.

A többfunkciós zöldterület látványa az út felől:

Belterületi patakpart (4)

Ezek a területek a település sajátos részei, ligetes fásítású gyepes, illetve kiskertes művelésűek. A község déli és északi végén találjuk őket. Az északi részen kitágul a táj, a patakmeder menti gyepes terület ápolt, gondozott benyomást nyújt. Részben legelőként funkcionál, részben pedig sportpályaként működik.

A déli rész más karakterű. Az enyhe lejtésű terület kertgazdasági tevékenységre kiválóan alkalmas. A nagytáblás műveléssel szemben a mozaikos kertek emberléptékűek, barátságosak. Belterületi elhelyezkedésük különleges, fenntartásuk, ápoltságuk a településkép szempontjából meghatározó.

Ugyanez kisebb jelentőséggel az északi részen is megtalálható.

Belterületi mezőgazdasági hasznosítású terület (5)

A dombhátakon található, kisebb parcellákra osztott, szántóföldi művelésbe vett belterületi földek, melyeken zömmel gabonát termesztenek. Állattartással is találkozunk a területen, mint az alábbi kép mutatja.

Temető (6)

A temető egy keleti fekvésű domboldalra települt a templom mögött. Karakteres táji elem, mely a falu egyes pontjairól is látható, ennél fogva tájat formáló értékű. Sajátos, jó hangulatú hely, remek kilátás nyílik a völgyben fekvő településre.

Régi sírkövekkel határolták a templom mögötti kripta partfalát.

A temetőben található az első, és második világháborús hősök emlékműve is.

ELTÉRŐ KARAKTEREK A KÜLTERÜLETEN

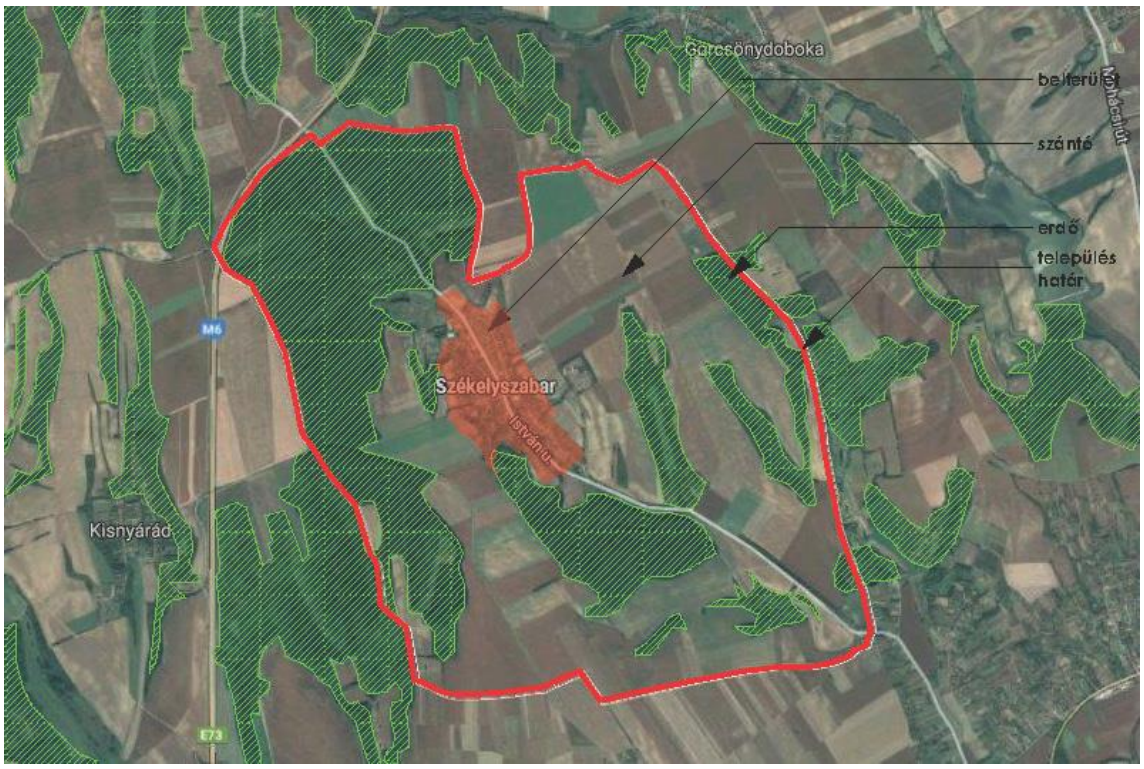

A talajminőségből és a domborzati adottságokból adódik az a táji sajátosság, hogy a jellemző tájhasználat a szántóföldi növénytermesztés.
Ez a tájhasználat történelmileg alakult ki, ami az idők folyamán is változatlan maradt. A külterületi szántóterületek ma is homogén mezőgazdasági művelés alatt állnak.
Ezt a meglévő tájhasználatot a jövőben is meg kell tartani.
Sajnálatos, hogy a szőlőterületek az idők folyamán eltűntek. Az 1787-es katonai térképen még láthatók a település keleti határánál a szőlőterületek, melyek mára már sajnos legnagyobb részben eltűntek.

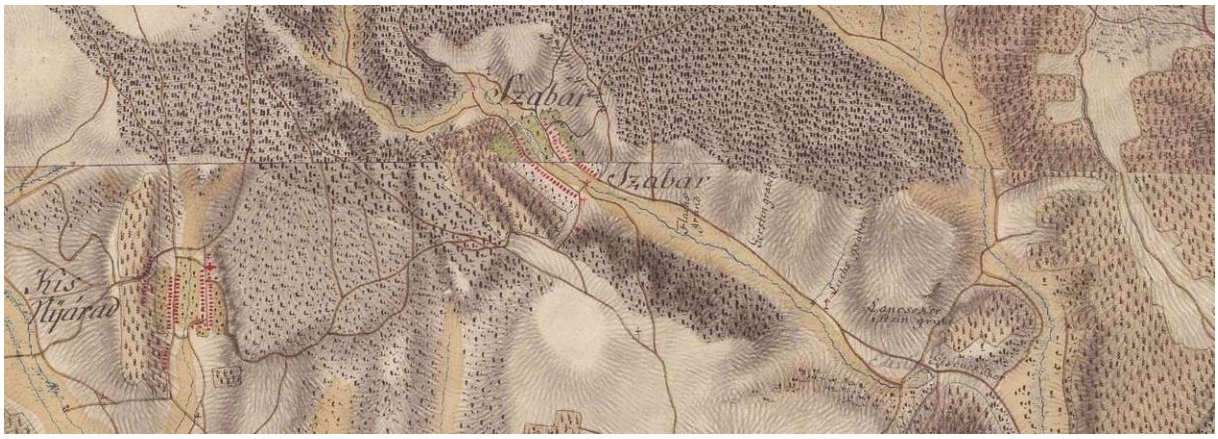

A külterületen jelentős kiterjedésű erdőterületek találhatók a belterülettől észak-északnyugatra és a belterülettől délre. A kistáj eredeti potenciális erdőtársulásai a gyertyános kocsányos tölgyesek, a gyöngyvirágos tölgyesek, a tölgy-kőris-szil ligeterdők. Ezeknek a fafajait célszerű telepíteni bármilyen fásítás, vagy erdőtelepítés esetén.

ORSZÁGOS ÖKOLÓGIAI HÁLÓZATHOZ TARTOZÓ ÉS TÁJKÉPVÉDELMI TERÜLETEK:

A külterületi táj természeti értékekben igen gazdag. Székelyszabar község külterülete nem csak a földhasználat szempontjából fontos, hanem a természet védelme szempontjából is. Székelyszabar külterületét jelentős arányban érinti a Nemzeti Ökológiai Hálózat területe, azon belül a magterület és az ökológiai folyosó. Ezen túlmenően tájképvédelmi szempontból a kiemelten kezelendő területek övezetébe tartozik igen nagy területi aránnyal, és nem utolsósorban Natura 2000 terület is található a közigazgatási területen. Ez látható a következő ábrán:

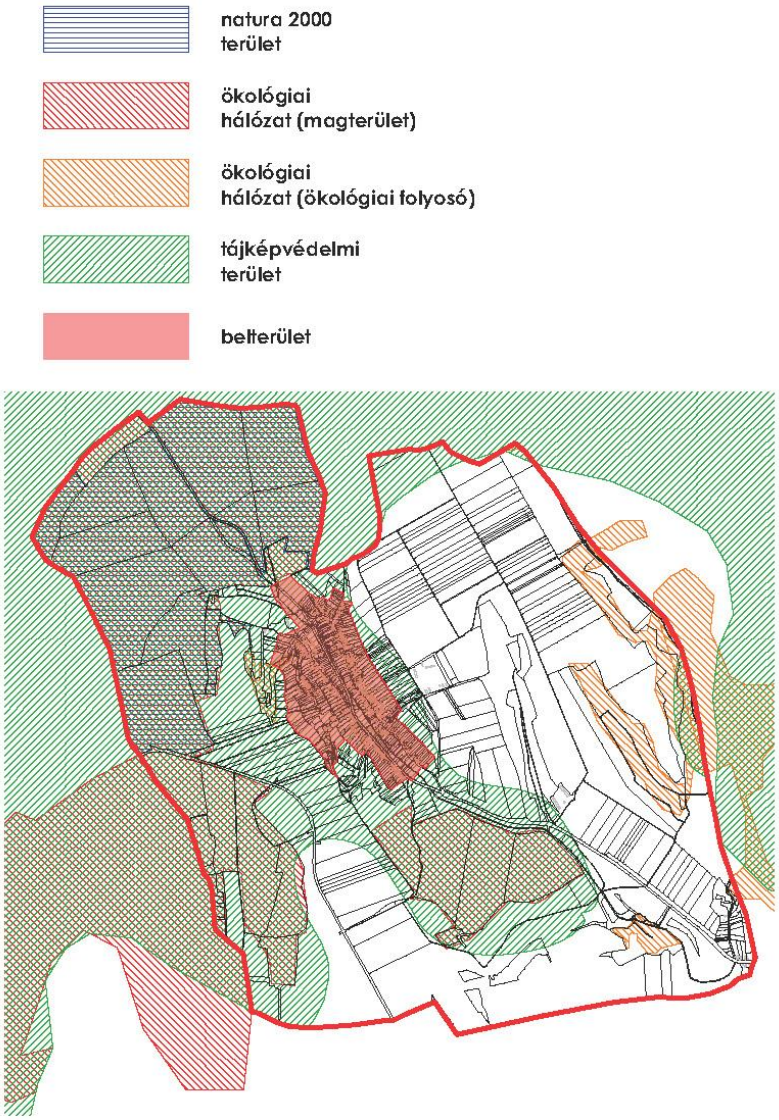

Az ökológiai hálózatot az ország egészére kijelölték. Célja, hogy a természeti, természet közeli területek, valamint a védett természeti területek, és védőövezetek között a biológiai kapcsolatot ökológiai folyosókkal biztosítsa. További célja, hogy az élő szervezetek és életközösségeik, valamint ezek élettelen környezetének dinamikus egysége folyamatosan fennmaradjon.

A tájképvédelmi területeket is lehatárolták. Ezeken a területeken a lehatárolás célja a tájkarakter és a történetileg kialakult tájképi értékek védelme, továbbá a hagyományos tájszerkezet és a tájhasználat megőrzése. Mindezek mellett a tájképvédelmi területeken cél még a kilátás-rálátás szempontjából kedvező, nagy távolságból látható, ill. nagy távolságokat megnyitó tájképi területek védelme, és a vizuális szennyezés megakadályozása**.** Székelyszabar község területe a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek övezetébe tartozik.

A település egy részén Natura 2000 területek is találhatók. Az ezekre a területekre vonatkozó szabályozás célja az, hogy a kijelölt területeken előforduló közösségi jelentőségű élőhely típusok, valamint vadon élő növényi-és állatfajok élőhelyének megőrzése, és ezáltal a biológiai sokféleség megóvása biztosítva legyen.

Különös figyelmet kell fordítani a területen lévő vízfolyások környezetére. Vannak állandó és időszakosan megjelenő vízfolyások, esetenként, vagy állandóan vizenyős területek. Az itt megjelenő természetes növénytársulásokat, mint különleges és érzékeny ökológiai rendszereket védeni, őrizni kell a beavatkozásoktól. Ezeket, mint természet közeli területeket kell figyelembe venni, és védeni.

5. A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK: KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA – UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK*

***Az építészeti ajánlásokat a meghatározó területek ismertetése fejezetben rögzítettük.**

A településkép minőségi formálásához a zöldterületek minőségi fejlesztése, a pontszerű vagy vonalas növénytelepítések nagyban hozzájárulnak, és meghatározó elemei lehetnek a faluképnek. Ezen túlmenően nagyon fontos klimatizáló szerepe van forró nyarakon akár egy-egy lombos fának a burkolt utcán.
Az adottságokhoz igazodva az alábbi ajánlások tehetők:

- Ahol az úttest és a járda között 50 cm-nél több hely van, de egy méternél kevesebb, ott nagyobb termetű cserjék ültethetők, de nem zárt sorban, hanem egyedi állásban.
- Ahol a közmű nem akadály, és 1 m-nél szélesebb a rendelkezésre álló út menti terület, ott fák telepíthetők, sorban, ameddig a hely megengedi. Gyümölcsfák ültetését javasoljuk mellőzni.
- A településen belül a fő utca (közlekedési út) északi szakaszán a kertvégeket a látvány eltakarása érdekében jó lenne fásítani. Itt természetesen már szóba jöhet a gyümölcsfa ültetés.
- A zárt patakmeder felett a zöldterület ápolt állapotát meg kell tartani.
- A településre nem jellemző a zárt, magasra engedett sövény a kerítések mentén, ezért a jövőben is kerülni kell ezt a térhatárolási módot.
- Az épített kerítések mögé telepített sövény ne érje el a 150 cm magasságot.
- Az épített kerítések mellé szórt állásban telepített cserjesor 150 cm-nél magasabb is lehet.
- Örökzöld növényzet (Thuja-félék, Leyland-ciprus) sövényként ültetését mellőzzük.
- A kerti építményeket lehetőleg fából kell kialakítani. Fémből készült kerti építményeket növényzettel be kell futtatni (borostyán, vadszőlő, lila akác, trombitafolyondár, lonc).
- Az udvarok kialakításánál a régi tradicionális paraszti udvarképre kell törekedni, sok virágos növénnyel.
- Telken belüli burkolatot környezetkímélő burkolóelemekből, térkövekből kell építeni, „száraz” lerakással. Közterületi járdák esetében kerülni kell a kis elemekből történő felületképzést. Közterületen gépkocsi beállók létesítése nem kívánatos, lehetőség szerint csak a nyomsávok burkolására törekedjünk.
- A települési tájértéknek tekinthető táji elemeket jó állapotban kell megtartani, környezetüket kertépítészeti terv alapján kell kialakítani.
- A „kilátó” utcáknak nevezhető,tájra néző kilátással rendelkező utcákban a kilátás felöli oldalon a beépítést mellőzni kell. Fák a fajra jellemző ültetési távolságnál sűrűbben nem telepíthetők.

Fásításra elsősorban az őshonos fafajaink javasolhatók, nevezetesen: Korai juhar (Acer platanoides), Éger (Alnus glutinosa), Közönséges nyír (Betula pendula), Kocsányos tölgy (Quercus robur), Gyertyán (Carpinus betulus), Magas kőris (Fraxinus excelsior), Virágos kőris (Fraxinus ornus), Kislevelű hárs (Tilia cordata), Nagylevelü hárs (Tilia platyphyllos*)*, Fehér fűz (Salix alba), Fehér nyár (Populus alba) termőhely adottságaitól függően alkalmazva.
Kis lombú fajként ajánlható: csörgőfa (Koelreuteria paniculata), Gömbkőris (Fraxinus excelsior Nanaglobosa).

Nem alkalmazhatók a közterületek beültetésére: Fehér akác (Robinia pseudoacacia), Amerikai kőris (Fraxinus pennsylvanica), Bálványfa (Ailanthus altissima), Gyalogakác (Amorpha fruticosa), Ezüstfa (Eleagnus angustifolia), Bodza (Sambucus nigra).

Cserjefajok közül a következők javasolhatók: Trombitafolyondár (Campsis radicans), Mályvacserje (Hibiscus siriacus), Cserjés pimpó (Potentilla fruticosa), Japán gyöngyvessző (Spiraea japonica), Kékszakáll (Caryopterisincana), Télzöld jázmin (Jasminum nudiflorum).

Kerti építmények befuttatására alkalmas növényfajok: Vadszőlő (Parthenocissus tricuspidata), Borostyán (Hedera helix), Lila akác (Wisteria sinensis), Iszalag (Clematis jackmanii), Lonc-fajok.

A felsorolt fafajok a településen belül is különböző élőhelyek beültetésére alkalmasak, ezért a fásítási tevékenység nem mellőzheti az adott helyre, kertépítész szaktervező által készített növénytelepítési tervet.

6. JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK, KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK KIALAKÍTÁSA

Épület átalakítások, felújítások, jó karban tartás:

Példamutató átalakítás, felújítás. Mindkét ház megtartotta eredeti karakterét. A nagyobb épület tornácos, a kisház széles eresszel épült. A kisházat nyilván a mai igényekhez alakították, de utcai homlokzatán megtartották a kétablakos kiosztást. Szerencsésen még a zsalugáterek is visszakerültek. Az épületeket cseréppel fedték, és nem tettek rá napelemet, kollektort, klíma dobozt… A kerítés is – árértelmezve – őrzi a hagyományos megoldásokat. A kisház előtti acéllemez pillérek a korabeli, előregyártott elemeket idézik.

A hajdani ikerpresház felújításánál megőrizték az eredeti tömeget, cserépfedés került a tetőre, a nyílászárókat korabeli minták alapján gyártatták. A kerekes kút is megtalálta helyét a megújított udvaron.

Az épület jó állapotban őrzi eredeti fedését, homlokzatát.

A lakóház hagyományos elemekkel történő felújítása, alakítása követendő példa.

Az eredeti állapotában megmaradt portán látszik a gondos tulajdonosi szemlélet. A homlokzat, nyílászárók, kerítés elemek festése ép, őrzik a szerkezetek állagát.

Az előző példához hasonlóan a tulajdonosok jó állaggal őrzik az eredeti állapotában megmaradt elemeket.

Szemmel láthatóan az épület gazdája itt is arra törekszik, hogy a hibátlan állapotban megmaradt épületrészt megőrizze.

Az orvosi rendelő felújítása során is törekedtek az értékek átmentésére. Az épületszerkezetek, a nyílásrend, a nyílászárók egyaránt eredeti állapotukat mutatják.

A korhű példák alapján újragyártott kapu és zsalugáterek elhelyezése követendő példa.

Kerítés:

A tömör téglakerítésnek hagyománya van a településen. Az igényesen kivitelezett, visszafogott kerítés jó példa.

A vasbeton fedkővel, zömmel téglából falazott támfal igényes, szép szerkezet. Az elé ültetett krizantémok mérsékelt magasságúak, a két elem szépen egészíti ki egymást.

A hajdan létező íves kerítészáró téglasor helyett vörösre színezett beton fedkő készült, műanyagcső zsaluzattal. Egy régi forma mai, szellemes eszközzel történő továbbélése.

Régi formák alapján újrafalazott kerítés oszlop építése örvendetes.

Zöldfelületek kialakítása

Ahol lehet, ott törekedni kell a régi falusi porták stílusának megőrzésére, mert élénkké, barátságossá, emberközelivé teszi az utcaképet.

Az egyszerű, „csupán” rendezett állapot is széppé teszi az udvart.

A közterületek ápoltsága igényességre vall, a jövőben ezt meg kell őrizni.

7. JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

A Posta emblémájának cégérként való elhelyezése egy fésűs beépítésű, eredeti épület utcai oromfalán jó gondolat, követendő példa.

Az épületekre felszerelt, nem túlzó méretű cégérek jól szolgálják a figyelem felkeltést, de nem bántóak az utcaképet tekintve. A „gyári” cégérek mellett az egyedi, iparművészeti igénnyel készített cégérek a település díszei lehetnek.
(Másik településről származó példa.)

A szivattyús kút a korábbi falusi lét emléke. Megőrzése, karbantartása dicséretes.

A házakhoz simuló egyszerű betonjárda és a zöldfelületben futó íves, beton folyóka megnyerő kialakítású, illeszkedik az utcaképbe.

IMPRESSZUM

Székelyszabar Község Önkormányzata
7737 Székelyszabar, Árpád u. 53.
***tel:* 06-69-386-103**
***e-mail:* szabar.polghiv@polarbt.hu**

Polgármester: Pakusza Zoltán
Himesházai Közös Önkormányzati Hivatal Jegyző: Dr. Tamás Dávid

Önkormányzati főépítész: Balog Farkas Csaba

A kézikönyvet összeállította:
- Kokas és Társa Tervező Kft. – Kokas Ignác építész, Pap Zsuzsa településtervező
- Lukács Vilmosné – kert- és tájépítész

Fotók: Kokas Ignác, Balog Farkas Csaba, Lukács Vilmosné

Forrás:
- Örökségvédelmi Hatástanulmány 2006. (építészet – Balog Farkas Csaba, régészet – dr. Torma István)
- Hatályos Településrendezési Eszközök (Kokas és Társa Kft. – Pap Zsuzsa településtervező)
- Internet

Székelyszabar, 2017. december

Székelyszabar Község Önkormányzata Képviselő-testületének 63/2017.(XII.29.) számú Képviselő-testületi határozatával elfogadva.